

суспільне життя. Судово-правова реформа покликана була вирішити проблеми, які виникали в процесі її становлення. Але, як показав аналіз, реформа 1990-1998 рр. мала і позитивні наслідки, і негативні. В даному дослідженні проаналізовані етапи та наслідки реформи, що дає підґрунтя стверджувати, що реформаційний процес судово-правової реформи далеко не закінчений.

Література та джерела

1. Городовенко В.В. Проблеми становлення незалежної судової влади в Україні. – К., 2007.
2. ЦДАВО. – Ф. Р-1. – Оп. 22. – Спр. 1502.
3. Фрицький Ю.О. Державна влада в Україні. – Дніпропетровськ, 2006.
4. ЦДАВО. – Ф. 1. – Оп.22. – Спр. 1484.
5. Брынцев В.Д. Судебная власть (Правосудие). Итоги реформ 1992-2003 гг. в Украине. – Харьков, 2004.
6. Рекецкая И.Р. Судебная власть в системе разделения властей // Держава і право. – 2002. – Вип. 16.

Summary

The judicial power is an activity of state courts, which realizes with the help of legislative means. To carry out these functions, the judicial power is provided with authoritative power and methods of compulsion to execute the judgement.

О. Ю. Дацаківська

ПОМАРАНЧЕВА РЕВОЛЮЦІЯ ЯК ЛЕГІТИМАЦІЙНА СИТУАЦІЯ

Політичні події так чи інакше стосуються питань легітимності політичного та соціального буття, політичних інститутів, норм, адже впливають на суспільство, ефективність політичної системи. Саме тому доречним є розгляд фактів політичного життя у контексті проблем легітимності. Особливого значення набувають події, що провокують появу змін, впливають на ціннісні орієнтації суспільства. Безсумнівно, такими є революційні зміни, зміни політичної еліти, зміна політичного курсу. Кожна така зміна зумовлює легітимацийну ситуацію. У даній статті маємо на меті розглянути події 2004 року, що відомі як Помаранчева революція, як легітимацийну ситуацію.

Легітимацийна ситуація – ситуація політичної дійсності, що виникає у випадку зменшення ступеня легітимності політичної еліти і характеризується появою нових можливостей для подальшої легітимациї, зміною в системі цінностей та нормативно-регуляторній базі, зміною політичної еліти, конкуренцією між формальними та неформальними політичними інститутами. Це ситуація невизначеності щодо подальшого перебігу легітимацийних процесів. На думку Т. Берната, що вперше вжив цей термін, власне легітимність походить від легітимацийної ситуації, що є перехідним станом до практичної легітимності [1]. Легітимацийна ситуація включає в себе широкі можливості набуття легітимності, знання, що необхідні для її здійснення, причому знання ці стосуються підстав легітимності, її суб'єктів та об'єктів для даного суспільства. Така ситуація обмежує можливості легітимності, забезпечує поступовість легітимацийних процесів, не допускає можливості нелегітимності політичної системи та влади. Виникнення легітимацийної ситуації детермінується появою політичної дійсності та потребою індивідів ідентифікувати цю дійсність.

Легітимацийні ситуації – своєрідний лакмусовий папірець, який відображає зміни в суспільстві, що відразу стають помітні у вимогах легітимності. Розв'язання ситуації залежить від діяльності групи, що, як писав П. Бурд'є, володіє монополією на діяльність у політичному полі [2, с.180], – політичної еліти. Оскільки в демократичних суспільствах зміни в складі еліти можуть відбуватися періодично – залежно від періодичності виборів, то легітимацийна ситуація має місце і цих випадках. Звідси робимо висновок, що легітимацийна ситуація має циклічний характер, а процес її розгортання залежить від динаміки легітимациї у тому чи іншому суспільстві.

Легітимацийна ситуація протікає у трьох площинах: суспільство, середовище політичної еліти, міжнародне середовище. Спад довіри суспільства до політичної еліти, відмова її визнавати у колі елітних груп та на міжнародному рівні є свідченням процесів делегітимациї щодо існуючої політичної еліти та пошуку нових основ для легітимациї. У Європі свідченням кризи легітимності є падіння довіри до представників політичної еліти до 17%.

У середовищі політичної еліти також можуть виникати ситуації неприйняття окремих осіб в елітні групи, відмова кооптації їх до елітних груп, посилення фрагментації в середовищі політичної еліти, нестача порозуміння, збільшення рівня роз'єднаності. Легітимацийна ситуація відрізняється посиленням конфліктності у середовищі політичної еліти, інтереси якої часто є

партикулярними, збільшення протистояння між правлячою та опозиційною елітою, або між групами, що мають вплив на владу та іменуються «кланами» чи «клієнтами». Джерелом, а інколи наслідком, є конфліктності і конкуренції є розкол еліт.

Міжнародне визнання стає все важливішим чинником легітимності політичної еліти. Відмова міжнародної політичної еліти визнавати рішення політичної еліти, провадити переговори з представниками політичної еліти, невизнання виборів, що є головним механізмом рекрутування політичної еліти – все це свідчить про кризу легітимності політичної еліти. Прикладом може бути ситуація в Австрії 1999 року, коли перемогу на виборах здобули крайні праві, і, хоч внутрішні чинники легітимності нової влади працювали, міжнародна спільнота відмовилося визнавати нову правлячу еліту.

До причин легітимаційної ситуації можемо зарахувати:

1) відмінність системи ціннісних орієнтацій, що притаманна політичній еліті та суспільству. Свого часу представники теорій демократичного елітизму твердили, що не маса, а еліта краще зберігає та дотримується ліберальних демократичних цінностей, а тому від неї залежить успіх цих цінностей серед простого населення. Цінності повинні бути своєрідним ядром суспільства, політична еліта повинна віднайти саме ті цінності, що здатні врегулювати суспільство. Як казав М. Грушевський, масові настрої є вітром для парусника-держави, що ним керує еліта;

2) потреба адаптації та модернізації існуючих політичних інститутів відповідно до нових умов. І не обов'язково тут має йти мова про так звані перехідні суспільства. Яскравим прикладом є легітимаційна ситуація на початку 30-тих років XX ст. у США. Прийняття Нового курсу (New Deal) Президентом США Ф. Рузвельтом стало наслідком адаптації існуючих політичних інститутів до нових вимог. Наслідком цього був новий економічний і політичний курс, заміна політичної еліти країни – входження до неї представників профспілок та бізнесу, які підтримали Новий курс [3, с.46];

3) конкуренція між формальними та неформальними інституціями. Даглас Норт вважає, що „формальні інститути можна замінити за один день, неформальні обмеження – ні. Несумісність формальних правил і неформальних обмежень (що може бути результатом глибини культурної спадщини, в рамках якої було напрацьовано традиційні способи вирішення основних проблем обміну) породжує тертя, які можна послабити шляхом перебудови всіх обмежень в обох напрямках, і тоді досягнута нова рівновага буде менш революційна, ніж риторика змін” [4].

4) розходження між обіцянками швидкого успіху і реальними досягненнями, тобто між проголошеними принципами і реальністю. Таке розходження „звужує легітимну основу”, легітимність поновлюється через проходження ситуації. В. Васович називає це протиріччям між „накопиченням і вимогами легітимації” [5, с.31]. Постійні зростаючі потреби населення та й самої економіки вимагають значних фінансових надходжень для розвитку економіки, що нерідко відбувається за рахунок системи соціального захисту. Таким чином зменшення соціальних пільг та виплат сприяє загостренню проблем легітимності;

5) протиріччя між громадянськими і політичними правами – з одного боку та економічними і соціальними правами – з другого боку. Деякі з соціальних прав – право на працю, безкоштовну освіту тощо – громадяни вважають законно отриманими, а тому не розуміють, коли в обмін на врізання цих прав пропонуються ширші політичні права. В. Васович вважає, що звужувати основу легітимації можуть і суперечності в середині групи соціальних прав: „...потреби молодого покоління в освіті суперечать потребам старшого покоління щодо соціальної допомоги і пільг у сфері охорони здоров'я” [5, с.31];

6) одвічна дилема: правління закону чи правління людей. З одного боку, політика постійно раціоналізується і структурується у чітко визначених інститутах та їх функціях, з іншого боку – і далі спостерігаємо сильну тенденцію до персоналізації влади. Таким чином виникають постійні питання: то хто прийняв те чи інше рішення? хто відповідальний за той чи інший результат: інститут чи людина?

Легітимаційна ситуація містить два протилежно спрямовані політичні процеси: легітимацію і делегітимацію. Делегітимація полягає у різномотивованих фрагментарних чи цілісних, короткотривалих чи довготривалих втратах підтримки суб'єктів влади різними колами суспільства [6, с.114]. Делегітимація становить нормальний елемент функціонування політичної системи. За Хірсаманом (Hirschman), немає ні суспільно-економічної, ні політичної системи, в якій всі люди завжди діяли би повністю ефективно, раціонально, відповідно до моральних суспільних норм, згідно з правом чи іншими правилами [6, с.115]. З іншого боку, у легітимаційній ситуації закладаються нові умови для легітимації, нові джерела для наділення владою представників політичної еліти.

Політична еліта, що підсилює свою легітимність внаслідок проходження легітимацийної ситуації, означає завершення її проходження як початок чогось нового: «новий курс», «новий етап», «нове життя», «нове суспільство», «новий президент», «нова влада», «нова політика». Таким чином, легітимацийна ситуація – це ситуація, де створюється бар'єр між минулим і майбутнім, бар'єр, який буде перешкоджати виникненню в майбутньому проблем, що мали місце в минулому. П. Коннертон зауважував: „Теперішнє має бути відокремлене від того, що йому передувало, недвозначним актом демаркації, який позначив такий перехід” [7, с.23]. Демаркаційною лінією може бути прийняття нової програми, акт про засудження старих порядків, анулювання політичних інститутів, прийняття нових політико-правових норм. Та найчастіше демаркаційний бар'єр персоніфікується в особах політичної еліти, які прагнуть „будувати нове”, та політичних діячів, яких пов'язують з минулим. Причому досить часто політичні лідери минулого мають зазнати „покарання”, адже головне питання легітимацийної ситуації – питання справедливості.

Не кожна легітимацийна ситуація завершується зміною еліт. До прикладу, травень 1968 р. у Франції можна назвати легітимацийною ситуацією, однак вона не привела до заміни режиму, лише похитнула, а згодом укріпила легітимність тогочасних політичних лідерів. Зміна еліти також не обов'язково відбувається саме за умов легітимацийної ситуації, адже остання має місце при зменшенні легітимності, тобто за умов ціннісного сум'яття.

Легітимацийна ситуація містить в собі умови для легітимності двоякого характеру, а саме: формальні – нормативні та неформальні – ціннісні. Нормативні умови пов'язані з певними владними структурами, що існують у суспільстві, владними організаціями та інститутами, а також із системою права, яка регулює застосування примусу та насильства у державі. Нормативний аспект легітимацийної ситуації повинен включати в себе норми, які регулюють контроль за здійсненням влади, за застосуванням апарату примусу, визначенням сфери владних повноважень, передбачати специфічні ситуації щодо здійснення влади, що регулюють поведінку суб'єктів та об'єктів влади. Відсутність таких правових норм означає, що політична система та політичні організації не сформовані, не визначеними є правила взаємовідносин «влада – суспільство». На нашу думку, нестача відповідних норм кожного разу буде приводити до виникнення легітимацийної ситуації. Особливо важливою є легітимацийна ситуація, в умовах якої твориться Конституція.

Та нормативна база не обмежується лише конституцією – її складають закони, прийняті парламентом, та правові норми суспільства, що закріплені у правових традиціях. У Великобританії не існує писаної конституції, її правову систему складають закони, прийняті парламентом, правові звичаї та прецеденти. Головна вимога до нормативно-правової бази – її відповідність до соціальної реальності.

Інший аспект легітимацийної ситуації – неформальний, ціннісний. У легітимацийній ситуації особливо важливими стають позанормативні засади панування, способи здійснення влади, організації її структур. Мова йде про культурний контекст політичної легітимності. Роль політичної еліти тут ще важливіша, адже культурні норми піддаються більш вільній інтерпретації, аніж правові, а тому їх можна витлумачити на свою користь. З іншого боку, ціннісний аспект є більш залежним від суспільства, рівня його політичної культури. Культурний контекст легітимацийної ситуації створює можливі варіанти подальшого розвитку політичних процесів, зокрема легітимацийних, адже саме в культурній сфері політична еліта створює символічні універсуми, що базуються на політичних цінностях та ідеологіях.

Найважливішими цінностями політики, навколо яких вже не одне століття обертається суспільство, є свобода, справедливість, рівність. Та на кожному історичному етапі у кожному окремому суспільстві спектр цінностей значно розширюється. До них належить право, мир, демократія, благополуччя тощо. Цінності знаходять своє відображення у характері відносин між людьми, держава – громадянське суспільство і, звичайно, у політичних ідеологіях, програмах.

Легітимацийні ситуації займають важливе місце в українській політиці, адже вони пов'язані з формуванням нової політичної системи, зміною політичних режимів, зміною в структурі і складі політичної еліти. На нашу думку, можна виділити чотири легітимацийні ситуації, що спричинені характерними для відповідних ситуацій змінами та відповідають їм ознакам: 1989-1991 роки: прийняття Декларації та Акту про державну незалежність України, введення інституту Президента; 1993-1996 роки: формування еліти після виборів 1994 року, Конституційний договір та Конституція України, 2000-2002 роки: акції протестів «Повстань, Україно», парламентські вибори 2002, 2004-2006 роки – Помаранчева революція та прийняття змін до Конституції, Універсал національної єдності, формування широкої коаліції.

Легітиміаційна ситуація періоду Помаранчевої революції зумовлена наступними причинами: розходженнями в середовищі політичної еліти між різними її групами, поляризація суспільства, ціннісно-етичний конфлікт щодо здійснення влади та правил гри в суспільстві, реальний авторитаризм замість декларованої демократії, криміналізація суспільного життя, придушення права на свободу слова.

У середовищі еліти все частіше проявляється її фрагментованість. Головними причинами розходження є спрямованість зовнішньої політики, статус російської мови в Україні, дотримання демократичних та етичних норм, географічне районування країни. Незважаючи на покращення економічної ситуації та соціального становища громадян, посилюється поляризація суспільства: понад дві третіх громадян України відносять себе до найнижчих щаблів соціальної драбини [8, с.29]. Сама по собі соціальна нерівність не є загрозою для існування та розвитку суспільства, однак має значення, що є причиною цієї нерівності. На думку Ф. Гаєк „...суспільство, у якому піднімаються догори тільки за допомогою політичних привілеїв, або де ті, що піднялися першими, здобувають політичну владу і використовують її, аби тримати униз інших, не буде кращим, ніж егалітаристське суспільство” [9, с.57].

Загострюється, як ніколи до цього, ситуація невдоволення невиконанням обіцянок політиків: найбільше невдоволення викликає невиконання обіцянок Л. Кучми, який на виборах 1999 року пообіцяв, що всі побачать нового Президента, однак довелося побачити не європейського політика, а авторитарного керівника.

Поряд із цим загострюється ситуація з дотриманням політичних та громадянських прав, особливо з правом на свободу слова. З опозиційних ЗМІ, Інтернет-видань все частіше йдеться про придушення свободи слова, перешкоджання виконанню професійних обов'язків журналістами, темники, які надходять з Адміністрації Президента. Результати моніторингу Інституту масової інформації свідчать про те, що найбільш системно позитивно-рекламні матеріали-близнюки розповсюджуються на підтримку керівників виконавчої влади – Прем'єр-міністра Віктора Януковича і голів обласних адміністрацій. Відповідно негативно-нищівні «близнюки» з'являються на світ, коли опозиційні лідери висловлюють чітку незгоду з владою (голосування щодо конституційної реформи, візити Віктора Ющенка у регіони тощо). В Україні, керівництво якої на словах проголошує відданість чеснотам демократії, легальна пряма цензура відсутня. Натомість присутня непряма цензура – ситуація, коли факт політичного тиску приховується під будь-яким іншим приводом. Здійснення непрямої цензури під найрізноманітнішими приводами вимагає відповідного залучення широкої мережі інституцій, що виконують різні функції у суспільстві, починаючи від стягнення податків і закінчуючи технічним забезпеченням роботи телебачення. Найважче визначити та довести тиск на мас-медіа, який здійснюється не прямо, а на підприємницькі структури, котрі їх підтримують [10, с.53].

У цій легітиміаційній ситуації має місце конкуренція між політичними інститутами, яка фактично тягнеться від впровадження посади Президента в Україні. Ніяк не вдається розподілити повноваження між Президентом і Верховною Радою, незважаючи на те, що її очолює представник пропрезидентських сил, адже тривають процеси інституювання політичної опозиції, що почалися протягом попереднього легітиміаційного періоду. Конкуренція між інститутами виявляється у конкуренції між політичними партіями. Досвід виборів засвідчив, що не всі політичні партії, що утворювалися під певну бізнес-групу, не завжди можуть мати політичне майбутнє. Належне фінансування – недостатня підстава для існування політичної партії. І все ж кількість кланових угруповань збільшується, відповідно зростає їх конкуренція у боротьбі за вплив на політичні сили, представлені в парламенті. І хоча цей парламент погано працює над прийняттям політичних рішень (зокрема щодо конституційної реформи), економічні рішення приймаються доволі успішно. Саме у цей період найчастіше йдеться про купівлю голосів депутатів під час голосування. Все частіше звучить запитання: політична криза в державі пов'язана з системою чи з персоналіями, що займають ці посади?

Окрім того, конкуренція між інститутами Президента, Верховної Ради та Кабінету Міністрів виражається у прагненні провести конституційну реформу. Прийняття змін до Конституції, впровадження конституційної реформи є нормативним рівнем цієї політичної ситуації. Пропозиція щодо реформування конституції прозвучала з уст Президента Л. Кучми, тому сама ідея несе на собі частину емоційного навантаження від Президента. Зважаючи на те, що ця думка з'являється перед черговими виборами Президента, її одразу ж пов'язують з небажанням Л. Кучми віддавати владу та з пошуком способів її утримання в своїх руках.

На ціннісному рівні йде мова про утвердження демократії, свободи та справедливості, прав людини, легальні правила співжиття у суспільстві.

Приводом цієї легітимацийної ситуації стали вибори Президента України. На цих виборах елітні групи об'єдналися у два угруповання: ті, які підтримали Л. Кучму та його наступника В. Януковича, і ті, які підтримали опозиційного кандидата В. Ющенка. За кожним із кандидатів стояли певні політичні сили та клани. Вибори відбувалися у два тури і характеризувалися напруженням у суспільстві, і хоча більшість соціологічних опитувань показувала, що менше третини громадян готові вийти на вулиці задля захисту своїх прав, рівень мобілізації населення був досить високим. Визнання В. Януковича переможцем перегонів не відповідало волевиявленню громадян. Владу було звинувачено у використанні адміністративного ресурсу, а сотні тисяч громадян вийшли на захист своїх політичних прав на Майдан Незалежності в Києві. Ці події називають Помаранчевою революцією.

Значна мобілізація населення під час цих подій свідчить про високу готовність громадян відстоювати свої політичні права. Спостереження за цими подіями дають підстави говорити про високий рівень соціальної довіри та соціального капіталу, що існував між учасниками революції.

Разом з тим влада активізувала військові сили, однак, так і не скористалася ними для придушення масових виступів громадян.

На момент виникнення легітимацийної ситуації виникає конфлікт між легітимністю і легальністю: формально Центральна виборча комісія проголосила переможцем В. Януковича, однак він не міг бути легітимним Президентом – В. Ющенко був легітимним Президентом, якого на Майдані підтримували виборці, однак він не мав легальних підстав для того, аби вважатися Президентом. Саме цей конфлікт змусив політичну еліту шукати порозуміння і домовлятися про шляхи його подолання. До участі у переговорах та круглих столах були залучені лідери світової політики: Хав'єр Солана – представник Ради безпеки Європейського Союзу, А. Квасневський – Президент Польщі, Лех Валенса – 1-ий Президент Польщі, В. Адамкус – Президент Литви, Б. Гризлов – голова Державної Думи Росії. Виходом стало залучення третьої гілки влади – судової: Верховний суд України прийняв рішення про скасування результатів другого туру виборів та проведення переголосування, так званого «третього туру». Це було найбільш публічне слухання, адже всі засідання транслювалися у прямому ефірі.

Однак і після такого рішення Суду елітні групи продовжують переговори. Радники Ющенка наполягали на терміновій зміні правил проведення передвиборної боротьби у третьому турі, внаслідок чого можна було б убезпечити себе від найбрудніших і найнеефективніших технологій.

Для оновлення ЦВК і зміни виборчого закону був потрібний компроміс не лише з Президентом, але і з неопозиційними депутатськими співтовариствами. В. Ющенко на цей компроміс пішов. Суть компромісу зводилася до підтримки конституційної реформи. Перемога В. Ющенка врешті-решт стала і законною, і формальною, і легітимною. Відбулася ротація в середині політичної еліти: колишня опозиція стала правлячою і навпаки. Однак середовище правлячої еліти залишалося неоднорідним, тривала конкуренція бізнес-еліт у боротьбі за вплив на процес прийняття політичних рішень. Саме тому уряд, що був сформований цією політичною елітою, проіснував найменше в історії незалежної України – 7 місяців.

Після спалаху проявів демократичної культури спостерігаємо апатію громадян до політики. Більшість суспільства незадоволена втіленням обіцянок на практиці. Невдоволення також викликають невиконані обіцянки Президента, особливо йдеться про тиражовані у ЗМІ гасла, зокрема «Бандитам – тюрми», адже ніхто з винуватців фальсифікацій виборів так і не зазнав покарання.

Проблема ціннісного виміру останньої легітимацийної ситуації полягає ще й у тому, що, як пише Єжи Шацький, цінності, які пропагуються політичними програмами, ідеологіями (утопіями), є такими, що за них варто боротися, однак „вони не можуть гарантувати людству всемогутності всевідання”. Результат діяльності людини таким чином вислизає з-під її контролю. Тут, звичайно, можна заявити, що досягнутий результат – це саме те, що хотіли досягнути люди, починаючи боротьбу. Ми боролися за свободу і справедливість. Очевидно, те, чого ми добилися, і є свободою і справедливістю. Так ідеології (утопії) переростають в апологетику [11, с.142]. Як правило, знаходяться люди, які починають оцінювати з точки зору ідеалу вже нову дійсність. Ми не за те боролися! Не за те проливали кров! Не за те страждали і голодували! – кажуть вони. Революція збилася з правильної дороги, вона зраджена або продана! Замість свободи ми отримали нове рабство; замість рівності – нову аристократію. Дійсність завжди залишається далекою від ідеалу [11, с.143].

Наступні вибори у 2006 р. до Верховної Ради лише продовжили процес формування політичної еліти нового зразка. За логікою постреволюційного розвитку має місце розчарування переможцями революції, тому не дивно, що найбільше голосів на виборах отримала Партія регіонів зі своїм лідером В. Януковичем.

Елітне середовище перебуває у стані свого формування, а тому до сьогоднішнього дня тривають конфлікти в середовищі елітних груп. Об'єднання Ю. Тимошенко, О. Мороза навколо фігури В. Ющенко вже з самого початку було нестабільним, адже ці політичні сили представляли різні політичні ідеології. Знову ж таки йдеться про конкуренцію фінансових груп, що стоять за кожною з цих політичних сил.

Однак упровадження конституційної реформи та різноманітність еліти змушує її шукати порозуміння. На думку М. Бартон, Р. Гунтера та Дж. Хіглі, у подібних ситуаціях повинна формуватися «велика коаліція», до якої входять представники правлячої та опозиційної еліти. В українській політиці також мали місце тенденції формування «широкої коаліції», до якої ввійшли представники Комуністичної, Соціалістичної партії, партії «Наша Україна» та Партія регіонів. Ціннісним та нормативним виміром цієї легітимізаційної ситуації став «Універсал національної єдності», що є наслідком публічного пошуку порозуміння між різними елітними групами. Однак підписання цього документа не є свідченням остаточного порозуміння в середовищі еліти, оскільки деякі положення мають неоднозначну оцінку в політиків та у суспільстві (питання мови, вступу до НАТО, помісної української церкви).

Модель даної легітимізаційної ситуації можна зобразити за допомогою схеми:

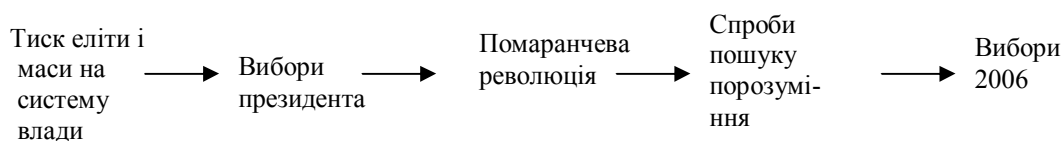

Рис. 1. Легітимізаційна ситуація 2004-2006 рр.

Однак, пошуки порозуміння в елітних групах тривають досі. Суперечки призвели до дострокових виборів, та оголошення нових дострокових виборів.

Отже, дана легітимізаційна ситуація найбільш гостро демонструє потребу ціннісного консенсусу в суспільстві та політичній еліті. Ця легітимізаційна ситуація відбулася із залученням великої кількості громадян, що виявили готовність захищати свої політичні та громадянські права під час Помаранчевої революції. Політична еліта вдається до переговорів та круглих столів, причому частина цих переговорів є публічною.

Джерела та література

1. Biernat T. Legitymizacja władzy politycznej. Elementy teorii. – Torun, 2000.
2. Бурдые П. Социология политики. – Москва, 1993.
3. Prewitt K., Stone A. The ruling elites: elite theory, power, and American Democracy. – New York, 1973.
4. Норт Д. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки / Пер. з англ. І. Дзюби. – К., 2000.
5. Васович В. Переход к демократии в посткоммунистических странах (парадоксы перехода – демократизации) // Вестник Московского Университета. Сер.18. Социология и политология. – 1998. – № 2.
6. Sobkowiak L. Delegitymizacja polityczna // Studia z teorii polityki. Tom III. – 2000. – № 2266.
7. Коннертон П. Як суспільства пам'ятають / Пер. з англ. С. Шліпченко. – К., 2004.
8. Українське суспільство 1992-2002 (соціологічний моніторинг) / За ред. Паніної Н.В. – К., 2003.
9. Гаск Ф.А. Конституція свободи / Пер.з англ. – Львів, 2002.
10. Лазарева А. Журналістика в Україні залишається небезпечною професією // Незалежний культурологічний журнал «І». «Солодка свобода слова». – 2004. – №32.
11. Шацкий Е. Утопия и традиция. – М., 1990.

Summary

In the article the events of 2004 are analysed through the prism of legitimization case, certainly its reasons, role of political elite.